

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Plein 2
2511 CR Den Haag

Datum 29 augustus 2008

Ons kenmerk P/2008022297

Onderwerp Toekomst militaire tehuizen

Onder verwijzing naar uw verzoek van 16 juni jl. met nummer 08-DEF-B-096 en uw verzoek van 7 juli jl. met nummer 08-DEF-B-125, bied ik in bijlage aan het KPMG-rapport onderzoek militaire tehuizen uit 2007 als ook het recent gereed gekomen KPMG-verdiepingsonderzoek militaire tehuizen.

In deze brief wordt eerst kort de aanleiding voor deze onderzoeken beschreven. Daarna worden de onderzoeken en de uitkomsten beschreven. Ten slotte beschrijf ik mijn overwegingen op grond waarvan ik voorstel om voor de komende jaren een aantal militaire tehuizen als preferent aan te merken. Het betreft hier de huidige militaire tehuizen op de locaties Ermelo, de Harskamp, Oirschot, Schaarsbergen, Den Helder, Havelte, Rotterdam en Stroe alsmede het mobiel militair tehuis in Duitsland. Daaraan zullen worden toegevoegd de nieuw te vestigen militaire tehuizen op de locaties Woensdrecht, Doorn en Assen.

Met de Stichting Federatie Militaire Tehuisorganisaties (FMTO) zal ik een nieuwe raamovereenkomst sluiten waarbinnen ik – onder bepaalde voorwaarden en na definitieve besluitvorming over de mogelijk nieuw te vestigen militaire tehuizen – een bijdrage blijf leveren aan de financiering van deze preferente locaties.

Aanleiding

Op 16 juni 2005 heeft de staatssecretaris van Defensie met de FMTO de raamovereenkomst huur militaire tehuizen gesloten. De FMTO is het samenwerkingsverband tussen de Stichting Pro Rege (Pro Rege) en de Stichting

Defensie

Algemene Militaire Tehuizen (SAMT). Pro Rege exploiteert de protestant militaire tehuizen (PMT's), de SAMT de algemene militaire tehuizen (AMT's).

Deze raamovereenkomst maakte een einde aan de subsidierelatie die tot 1 januari 2005 bestond tussen Defensie en de rechtsvoorganger van de FMTO. Als gevolg van de taakstellingen opgelegd onder het tweede kabinet Balkenende is besloten tot een financiële ondersteuning op grond van een meer zakelijke overeenkomst. Midden 2006 is een eerste evaluatie uitgevoerd van deze raamovereenkomst. De door Defensie ter beschikking gestelde middelen bleken niet voldoende te zijn voor een gezonde exploitatie van de AMT's. Daarnaast heeft de sluiting van het AMT in Seedorf en de verkoop van het pand aan de Bundeswehr, de SAMT onvoldoende financiële armslag opgeleverd. Het voornemen tot het openen van nieuwe militaire tehuizen op de locaties Apeldoorn, Woensdrecht en De Peel, is tot op heden niet gerealiseerd. De situatie bij de PMT's is in die zin niet anders dat eveneens sprake is van een structureel negatieve exploitatie. Maar de financiële grondslag van Pro Rege is beter door winstgevende buitenlandse activiteiten en door donaties vanuit de achterban.

Om goede en structurele afspraken te maken over de toekomst van de militaire tehuizen was het noodzakelijk om een beter inzicht te krijgen in de problematiek van de tehuizen. Daarom heeft Defensie in het voorjaar van 2007 opdracht gegeven nader onderzoek te doen naar de militaire tehuizen. Vervolgens bleek een verdieping op dit onderzoek noodzakelijk om de situatie per locatie beter in beeld te brengen. Dit onderzoek is onlangs gereed gekomen.

KPMG-rapport 2007

Om de problematiek van de militaire tehuizen in haar volle breedte in kaart te brengen heeft KPMG in het voorjaar van 2007 onderzoek gedaan naar de mogelijkheid om de functionaliteit van de militaire tehuizen voor de komende jaren binnen het beschikbare budget in stand te houden. Het onderzoek bestond uit een documentstudie die vooral tot doel had de organisatorische en financiële situatie van de militaire tehuisorganisaties in beeld te brengen. Daarnaast is een aantal interviews gehouden met functionarissen zowel van Defensie als van de militaire tehuisorganisaties.

Defensie

De belangrijkste constatering van het KPMG-onderzoek zijn de volgende:

- Alle operationele commando's onderschrijven en steunen de functies die de militaire tehuizen vervullen en zij zien ook een belangrijke rol voor de militaire tehuizen in de uitvoering van de Staal-maatregelen die gericht zijn op zinvolle vrijetijdsbesteding.
- De functionaliteiten van de militaire tehuizen en Defensievoorzieningen overlappen elkaar gedeeltelijk.
- De procedures en besluitvorming rond de realisatie van nieuwe MT'en zijn diffuus. Daarin moet meer duidelijkheid komen.
- De financiële positie van Pro Rege is gezond, zowel op korte als lange termijn, ondanks een gemiddeld negatief exploitatieresultaat voor de Nederlandse MT'en. De verliezen worden gefinancierd vanuit de winstgevende buitenlandse activiteiten en uit fondsenwerving (donaties).
- De financiële positie van SAMT is op middellange termijn zorgwekkend. Zonder maatregelen ontstaat een negatief vermogen. Op korte termijn zijn aanvullende inkomsten noodzakelijk.
- Op de Nederlandse militaire tehuizen (zowel AMT als PMT) wordt een structureel negatief exploitatieresultaat behaald van ongeveer € 50.000 per tehuis per jaar. Bij ongewijzigd beleid ontstaat voor de huidige groep van zeven preferente militaire tehuizen een exploitatietekort van € 280.000 – € 350.000 per jaar.
- De huidige situatie waarbij twee beheersorganisaties zeven militaire tehuizen beheren is vanuit bedrijfseconomisch oogpunt suboptimaal. Door de vorming van één beheersorganisatie kan een besparing worden bereikt.
- Het flexibele modulair concept voor huisvesting (semi-permanent) heeft de voorkeur. Het is goedkoper dan stenen bouw.
- De militaire tehuizen kunnen een belangrijke rol spelen bij de uitvoering van Staal-maatregelen. Door de operationele commando's is onder meer het punt genoemd van de *geleide* vrijetijdsbesteding. Echter, de huidige bezetting van de MT'en voorziet hier niet in. Extra personele begeleiding is een aanvulling op het huidige aanbod waarvoor aanvullende financiering noodzakelijk is.

Op grond van deze bevindingen heeft Defensie in december 2007 een aantal maatregelen getroffen vooruitlopend op de definitieve besluitvorming over de toekomst van de militaire tehuizen.

Defensie

Deze maatregelen zijn onder meer extra financiële steun in de exploitatie voor het jaar 2008 van € 350.000, het starten van een *pilot* geleide vrijetijdsbesteding door inzet van activiteitenbegeleiders in de avonduren, een financiële bijdrage voor kleine infrastructurele maatregelen en aandacht voor de communicatie.

KPMG-rapport 2008

Een aanbeveling uit het eerste rapport was de situatie per locatie goed in beeld te brengen. Om die reden heeft KPMG een verdiepend onderzoek gedaan naar de acht bestaande locaties waar op dit moment een militair tehuis is gevestigd, naar vijf potentiële locaties voor eventueel nieuw te vestigen militaire tehuizen en naar het mobiele militair tehuis dat actief wordt ingezet tijdens schietseries in Duitsland en oefeningen elders in Europa. Met dit onderzoek is zowel de vraagkant (wat is de behoefte op de locatie) als de aanbodkant (wat biedt het militair tehuis aan) op een structurele wijze in kaart gebracht. Door interviews is op grond van een dertiental criteria op al deze locaties de situatie in beeld gebracht, waaronder de functionaliteiten van het militair tehuis, de meerwaarde, de kansen en risico's en verschillende financiële aspecten (omzet, exploitatie, investeringen).

Naast een beschrijving van de specifieke situatie van iedere locatie, zijn de belangrijkste conclusies van dit rapport de volgende. Het concept "militair tehuis" dat de AMT's en PMT's bieden, is op iedere locatie nagenoeg identiek en voorziet in een gelegenheid doorgaans buiten de poort van de kazerne met de volgende functies:

- een huiskamer zonder consumptieplicht met spelletjes, televisie en ander vermaak;
- de geestelijke vorming en verzorging;
- de restauratieve functie, een gelegenheid voor lunch, diner en consumpties tussendoor; in de avonduren en op ongebruikelijke tijdstippen;
- een locatie voor vergaderingen en evenementen.

Uniek voor de militaire tehuizen is de bundeling van al deze functies onder één dak. De meerwaarde ligt vooral in de sfeer en het karakter dat het MT uitstraalt, de flexibiliteit, het buiten de werkomgeving en hiërarchie kunnen ontspannen en het menu. De meerwaarde voor Defensie vanuit het oogpunt van personeelszorg is het grootst op die

Defensie

locaties waar militairen in opleiding zijn gestationeerd, waar parate eenheden hun thuisbasis hebben of waar sprake is van een combinatie van die twee.

Uit het onderzoek komt verder naar voren dat de exploitatie van het militair tehuis beter kan worden benut door een betere en op de locatie toegespitste inzet van het MT.

Hiervoor is de relatie tussen het MT en de kazerne zeer belangrijk. Die relatie wordt op dit moment willekeurig ingevuld.

Tot slot is de conclusie van het onderzoek dat het concept “militair tehuis” onderhoudsgevoelig is. Daarmee wordt bedoeld dat een militair tehuis voortdurend aandacht moet hebben voor de relevantie en toegevoegde waarde van de faciliteit op de desbetreffende locatie.

Overwegingen

De waarde die Defensie hecht aan het voortbestaan van de militaire tehuizen is onveranderd. De primaire functies die het militair tehuis vervult, te weten de huiskamerfunctie, de ontmoetingsplaats, de vorming en ontwikkeling, de geleide vrijetijdsbesteding en de sociale zorg, dragen voor een groot deel bij aan de bijzondere personeelszorg van het defensiepersoneel. Die bijdrage is in het bijzonder van belang op die kazernes waar sprake is van:

- een groot aantal jonge militairen die hun initiële opleiding volgen;
- een groot aantal eenheden, dan wel eenheden met grote aantallen militairen;
- een onvoldoende infrastructuur voor zinvolle vrijetijdsbesteding, zoals tijdens oefeningen in het buitenland.

Deze bijdrage aan de bijzondere personeelszorg is en blijft noodzakelijk ook voor de militair van de toekomst. De beide KPMG-rapporten bevestigen dit uitgangspunt. De uitkomsten van het onderzoek van de commissie Staal en de aanbeveling om de zogenaamde leegloop tegen te gaan, benadrukken nog eens extra hoe belangrijk een functionaliteit als het militair tehuis is.

Ook in het kader van werving en behoud zie ik een belangrijke rol voor het militair tehuis en dan vooral in het terugdringen van het verloop tijdens initiële opleidingen. Heimwee is vaak een reden om de opleiding vroegtijdig te verlaten. Een huiskamerfunctie zoals het militair tehuis dat biedt, kan de jonge militair met heimwee helpen. Verder spelen militaire tehuizen een belangrijke rol bij uitzendingen. Militaire tehuizen leveren een

Defensie

bijdrage aan de groepscohesie van eenheden die met uitzending gaan en terugkomen, maar ook aan het thuisfront, door een accommodatie te bieden voor de organisatie van thuisfrontdagen. Tot slot biedt het militair tehuis ook een plaats aan veteranen. Zowel voor de individuele veteraan als voor groepen die reünies organiseren, is het militair tehuis van grote waarde.

Preferente locaties voor militaire tehuizen.

Leidend voor Defensie bij de vraag welke locaties voor militaire tehuizen als preferent kunnen worden aangemerkt, blijft dan ook in hoeverre de locatie voldoet aan de bovenstaande criteria. De bevindingen van het KPMG-onderzoek zijn daarbij eveneens relevant, waarbij een zuivere bedrijfseconomische benadering van de functionaliteit militair tehuis niet mogelijk is. Immers, dit rijmt niet met een belangrijk principe van een militair tehuis, namelijk het bieden van een huiskamer zonder consumptieplicht. Wel stelt Defensie als uitgangspunt dat de militaire tehuizen een gezonde (financiële) bedrijfsvoering nastreven met een zo groot mogelijke doelmatigheid. Financiële parameters per locatie zoals onder meer omzetgegevens, marktaandeel op de kazerne, exploitatietekort, zijn mede van belang bij de bepaling van de preferentie. Op grond van deze overwegingen stel ik de volgende lijst van locaties voor die Defensie als preferent aanmerkt. Het zijn dan ook deze locaties waar Defensie het noodzakelijk acht een militair tehuis te exploiteren en daaraan ook financieel bij te dragen. De uiteindelijke keuze om een militair tehuis te blijven of te gaan exploiteren ligt bij de FMTO.

Bestaande locaties

De huidige militaire tehuizen op de locaties Ermelo, de Harskamp, Oirschot, Schaarsbergen, Den Helder, Havelte, Rotterdam en Stroe blijven gehandhaafd. Voor het militair tehuis in Den Helder zal onderzoek worden gedaan naar een alternatieve locatie om de bereikbaarheid te verbeteren. Het militair tehuis in de Harskamp wordt hiermee als preferent aangemerkt, waar dat nu niet het geval is. Het mobiel militair tehuis in Duitsland zal eveneens in stand blijven.

Defensie

Potentiële nieuwe locaties voor de vestiging van militaire tehuizen

Woensdrecht

De vliegbasis Woensdrecht kent een opleidingsfunctie, waarbij grote groepen jonge militairen van de luchtmacht de eerste opleidingen volgen. Daarnaast heeft de basis een belangrijke logistieke functie. Dit maakt de basis een grote eenheid, met relatief veel binnenslapers. De voorzieningen op de basis zijn redelijk volledig. De basis is in de huidige raamovereenkomst als preferente locatie aangemerkt voor het opzetten van een militair tehuis. Tot op heden is dat op deze locatie nog niet gebeurd. De meerwaarde van een militair tehuis blijft echter bestaan. Om die reden wordt het voornemen gehandhaafd een militair tehuis op te zetten in de bestaande bebouwing op Woensdrecht.

Doorn

De marinierskazerne in Doorn huisvest vooral parate eenheden. De ligging van de kazerne en het voorzieningenniveau op de kazerne maken dat een militair tehuis een belangrijke meerwaarde heeft als het gaat om de huiskamerfunctie en de restauratieve functie. Om die reden wil ik Doorn als preferente locatie aanwijzen.

Assen

De kazerne in Assen heeft zowel een opleidingsfunctie als de functie als basis te dienen voor operationele eenheden die op uitzending gaan. Het is bovendien een grote kazerne waar veel militairen verblijven. Hoewel het aanbod van de voorzieningen op de kazerne groot is, heeft een militair tehuis hier een belangrijke meerwaarde gelet op de populatie jonge militairen in opleiding. Om die reden merk ik Assen als preferente locatie aan.

De Peel

De kazerne in De Peel heeft zowel een opleidingsfunctie als de functie als basis te dienen voor legering van operationele eenheden van de land- en luchtmacht. De ligging van de kazerne is relatief ongunstig. Het voorzieningenniveau op de kazerne is goed. De omvang van de groep militairen die binnenslaapt is klein. Bovendien wordt het exploitatierisico hoog ingeschat. Om deze redenen acht ik een militair tehuis niet kansrijk op deze locatie.

Defensie

Apeldoorn

Op deze kazerne zijn de opleidingen gevestigd voor militairen van de KMar. Voor de opleidingsfunctie heeft een militair tehuis op deze locatie een meerwaarde. Wel is de ligging dusdanig, dat de kazerne vlakbij het stadscentrum van Apeldoorn ligt. Verder is enkele jaren geleden het PMT in Apeldoorn gesloten vanwege een gebrekkige belangstelling. Om deze redenen acht ik het opzetten van een militair tehuis op deze locatie niet kansrijk.

Financiële randvoorwaarden

Op grond van deze overwegingen ben ik bereid twaalf preferente locaties, waarvan drie potentieel en één mobiel, financieel te steunen. De huidige raamovereenkomst kent 10 preferente locaties. Op grond hiervan betaalt Defensie jaarlijks € 562.000 aan de FMTO. Zowel uit de ervaringen van de militaire tehuisorganisaties als uit het eerste onderzoek van KPMG, blijkt dat deze bijdrage niet voldoende is om de levensvatbaarheid van de militaire tehuisorganisaties op langere termijn te waarborgen. Om die reden is al voor 2008 besloten om – als tijdelijke maatregel – de bijdrage in de exploitatie met € 350.000 te verhogen. Momenteel wordt overwogen de subsidie vanaf 2009 aan te passen. Dit zal binnen de begroting worden verwerkt. Na besluitvorming informeer ik u hierover. De grondslag voor de betaling blijft een zakelijke overeenkomst. Dit betekent dat de huidige raamovereenkomst, die per 31 december 2008 afloopt, wordt verlengd. Deze wordt aangepast aan de uitgangspunten, zoals opgenomen in deze brief, en aan de nader vast te stellen bijdrage van defensie.

Voor de noodzakelijke investeringen voor het opzetten van nieuwe militaire tehuizen op de mogelijke locaties in Woensdrecht, Doorn en Assen beziet Defensie de mogelijkheid om bij te dragen door het beschikbaar stellen van grond op het terrein, het eventueel bouwrijp maken, het aanleggen van de nutsvoorzieningen en het beschikbaar stellen van bestaande gebouwen.

Voor Woensdrecht is een bestaand gebouw beschikbaar dat uiterlijk 1 juli 2009 gereed is voor gebruik. Voor de locaties Assen en Doorn is uiterlijk 1 december 2008 een plan gereed voor het opzetten van een militair tehuis, bij voorkeur op grond van een flexibel concept (zoals het AMT in Rotterdam) of de constructie van een ECHOS-home. Defensie beziet de mogelijkheid om aan de noodzakelijke investeringen voor deze

Defensie

nieuwe locaties bij te dragen. Realisatie zou kunnen plaatsvinden in de periode 2009 – 2011. Voor de locatie Stroe zorgt Defensie voor een betere toegankelijkheid van het AMT door het plaatsen van een tourniquet in het hek nabij het AMT.

Op dit moment is de *pilot* geleide vrije tijdsbesteding bij de militaire tehuizen begonnen. Bij drie vestigingen van militaire tehuizen wordt een project uitgevoerd gericht op het actief organiseren van activiteiten in de avonden van de militair. Defensie ondersteunt dit project financieel. Midden 2009 is het project voltooid en wordt een evaluatie uitgevoerd. Wanneer het project succesvol is, heeft Defensie het voornemen dit project te vervolgen, uit te breiden naar de andere locaties en financieel te blijven ondersteunen.

Samenwerking militaire tehuisorganisaties

Uit het eerste KPMG-onderzoek blijkt dat de doelmatigheid van de bedrijfsvoering kan worden verbeterd door verdere samenwerking tussen de militaire tehuisorganisaties. Zo zou de operationele aansturing van alle militaire tehuizen door een in plaats van twee centrale bedrijfsbureaus kunnen plaatsvinden. Verder is nadere samenwerking mogelijk in de exploitatie van het mobiele tehuis in Duitsland en bij oefeningen elders, door de mobiele elementen (containers, kantinevagen) waarover zowel SAMT als Pro Rege beschikt, samen te voegen. Hoewel de federatieve vorm van samenwerking de meest haalbare is, moet het streven van SAMT en Pro Rege zijn op termijn nog nauwer samen te werken.

Ook de samenwerking op de locaties tussen de kazerne en het militair tehuis kan verbeteren. Het militair tehuis moet meer een onderdeel worden van de bedrijfsvoering van een kazerne en op meer bedrijfsmatige wijze worden betrokken bij de organisatie van de activiteiten van een kazerne. Hierover moeten per locatie afspraken worden gemaakt. Dit element wordt meegenomen in de nieuw op te stellen raamovereenkomst met de FMTO.

Defensie

Momenteel ben ik in overleg met de FMTO om op grond van deze brief op korte termijn te komen tot een nieuwe raamovereenkomst. Hierin zullen onder meer worden opgenomen de voorwaarden om in aanmerking te komen voor een financiële bijdrage van Defensie. Over de uitkomst van dit overleg zal ik u informeren.

DE STAATSSECRETARIS VAN DEFENSIE

drs. J.G. de Vries